

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΕΡΟΙΑΣ

Μια διαδρομή στο χώρο και στο χρόνο¹

Κλεοπάτρα Θεολογίδου
Αρχιτέκτων

“...το μουσείο δεν είναι πλέον σίγουρο για το ρόλο του, δεν είναι πλέον ασφαλές για την ταυτότητά του, δεν είναι πλέον απομονωμένο από τις πολιτικές και οικονομικές πιέσεις ή από την έκρηξη της εικόνας και των νοημάτων, τα οποία μεταμορφώνουν τις σχέσεις μας στη σύγχρονη κοινωνία, στο χρόνο, το χώρο και την πραγματικότητα.” (Giddens, 1990.)²

Η διαδικασία για τη λειτουργία ενός μουσείου περνά από διάφορα στάδια, που επηρεάζονται μεταξύ τους, σε μία πορεία μονόδρομη. Οι επιλογές που θα γίνουν στη σύνταξη ενός κτηριολογικού προγράμματος, στην εκπόνηση της αρχιτεκτονικής μελέτης και, στη συνέχεια, στην εκτέλεση του Έργου είναι μη αντιστρεπτές, γεγονός που έχει άμεσο αντίκτυπο στη μουσειολογική και μουσειογραφική μελέτη, στην υλοποίησή τους και στη λειτουργία του μουσείου στη συνέχεια. Θα πρέπει επομένως εξαρηθεί να αποσαφηνισθεί το ιδεολογικό υπόβαθρο και ο ρόλος που το μουσείο καλείται να παίξει στην τοπική κοινωνία και σε μία ευρύτερη περιοχή, στοιχεία καθοριστικά για τις επιλογές που θα γίνουν από τα αρχικά ακόμα στάδια. Το θέμα γίνεται συνθετότερο, όταν ο χώρος του μουσείου βρίσκεται σε περιοχή με έντονο ιστορικό χαρακτήρα, οπότε θα πρέπει να αποσαφηνισθεί η σχέση του με αυτήν και να ληφθεί αυτό υπόψη σε όλα τα στάδια του σχεδιασμού. Το θέμα γίνεται ακόμα συνθετότερο, όταν το ίδιο μουσείο προβλέπεται να στεγασθεί σε διατηρητέο κτήριο.

Στη Βέροια συμβαίνουν και τα δύο. Το Βυζαντινό Μουσείο της πόλης προβλέπεται να στεγασθεί εν μέρει σε διατηρητέο κτήριο, τους μύλους του Μάρκου, και ταυτόχρονα στα όρια προστατευόμενης περιοχής, της Κυριώτισσας. Προτού προχωρήσουμε λοιπόν στην περιγραφή των επιλογών που κάναμε στη σύνταξη του κτηριολογικού προγράμματος και στο σχεδιασμό του κτηρίου³, κρίνουμε απαραίτητο να αναφερθούμε στο θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο κινηθήκαμε. Το πλαίσιο αυτό αφορά στο ρόλο του μουσείου στη σύγχρονη κοινωνία, στη σχέση του μουσείου με τις προστατευόμενες περιοχές και την πόλη, στις επιπτώσεις που είναι απαραίτητες σε ένα διατηρητέο κτήριο το οποίο πρόκειται να αλλάξει χρήση, και στην ένταξη νέων κτηρίων σε παραδοσιακές περιοχές. Προκειται για θέματα φαινομενικά διαφορετικά, που όμως

έχουν έναν κοινό παρονομαστή: την προσέγγιση και ερμηνεία του παρελθόντος και τη σχέση του με το παρόν και το μέλλον.

Τα υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος, κινητά και ακίνητα, αποτελούν βασική πηγή πληροφοριών, που επιτρέπουν την κατανοήση και ερμηνεία του. Κατανόηση και ερμηνεία που διαφοροποιείται, ανάλογα με την εποχή, την παιδεία, τη φιλοσοφία και τη μεθοδολογία του κάθε ερευνητή αλλά και του απλού ανθρώπου. Ο πολιτισμός, ως ένα ιδιαίτερα σύνθετο προϊόν, εμπιερείχει πολλαπλές αλήθειες και απαιτεί πολλαπλές ερμηνείες. Κατά συνέπεια, η διατήρηση και προστασία των δημιουργημάτων του και η απόδοσή τους στο κοινό θα πρέπει να γίνεται με έναν, κατά το δυνατό, αντικειμενικό τρόπο, ώστε να δίνεται η δυνατότητα έρευνας και μελέτης στη δική μας και στις επόμενες γενεές. Μουσεία, αρχαιολογικοί χώροι, ιστορικοί τόποι και διατηρητέα μνημεία θα πρέπει να προβάλλονται με τέτοιο τρόπο, ώστε να παρέχεται η δυνατότητα να κατανοήσουμε την εξέλιξη του πολιτισμού, τις επιρροές, τις αλλαγές και τα αίτια που οδήγησαν στις αλλαγές αυτές.

Μέσα από τη διαδικασία της κατανόησης και ερμηνείας του παρελθόντος μπορούμε να αποκτήσουμε τη γνώση και την αυτογνωσία, απαραίτητες προϋποθέσεις για κοινωνίες ώριμων πολιτών. Η διαδικασία αυτή συνεπάγεται προσωπική αναζήτηση και προβληματισμό. “...Από τη συνειδητοποίηση ότι η μνήμη είναι μια λειτουργία του παρόντος, είναι μικρό το βήμα στην επίγνωση της δυναμικής του καταναγκασμού και του χειρισμού που βρίσκεται στην κατασκευή της μνήμης... Η σπουδαιότητα της ιστορίας, σαν κριτική επιχείρηση που μπορεί να υπονομεύσει κατασκευασμένες μνήμες, είναι καθαρή”⁴. Και επομένως, η δυνατότητα που δίνεται στον επιστήμονα και στον πολίτη να μελετά και να δίνει τις δικές του ερμηνείες είναι καθοριστική.

Η οργάνωση, κατά συνέπεια, των εκθέσεων στα μουσεία θα πρέπει να έχει ως κεντρικό στό-

χο τη δυνατότητα να κατανοήσουμε την εξέλιξη του πολιτισμού, τις αλλαγές, τις επιρροές και τα αίτια που οδήγησαν στις αλλαγές αυτές. Μέσα από την έκθεση θα πρέπει να αποδίδεται ένα "ευρύ φάσμα νοημάτων, που αποτελούν μέρος από ένα σύνολο σχέσεων, στις οποίες η αντίληψη του ατόμου ... η μνήμη ή συνείδηση μιας ομάδας, ακόμα και το πέρασμα του χρόνου, όλα παίζουν ρόλο"⁵. Τα έργα τέχνης δε θα πρέπει να αντιμετωπίζονται καθαρά από πλευράς αισθητικής, αλλά να διερευνώνται τα μηνύματα που επιδιώκει να μεταφέρει ο καλλιτέχνης μέσα από το έργο του, εξετάζοντας την ιστορία της εποχής, τις συνθήκες μέσα στις οποίες δημιουργήθηκε το έργο, τα γεγονότα, τις λογοτεχνικές πηγές και τις καλλιτεχνικές επιρροές. Ωστόσο, όλες αυτές οι προσπάθειες να δοθούν στοιχεία για την κατανόηση και την ερμηνεία δεν μπορούν συχνά "να ανταγωνισθούν τον σιωπηλό, καθαρά ιδιωτικό διάλογο ανάμεσα στον καλλιτέχνη και το θεατή, στον οποίο το έργο τέχνης αποτελεί το όχημα για την επικοινωνία και τη συγκίνηση, ένα διάλογο, τον οποίο η έκθεση οφείλει να ενθαρρύνει..."⁶.

Στη Βέροια υπάρχει η ευτυχής συγκυρία, ο χώρος του Βυζαντινού Μουσείου να είναι αλληλένδετος με τις προστατευόμενες περιοχές της Κυριώτισσας και της Εβραϊκής συνοικίας. Παρέχεται έτσι η δυνατότητα στον κάτοικο και τον επισκέπτη της πόλης να αποκτήσουν συνολική εικόνα του χώρου μέσα στον οποίο αναπτύχθη-

κε ο πολιτισμός της, της χρονικής συνέχειας και των δημιουργημάτων του. Μέσα από αυτά, και με τα κατάλληλα εργαλεία που μπορεί να του παρέχει η οργάνωση του ιστορικού χώρου και των εκθέσεων στο μουσείο, ο κάθε ενδιαφερόμενος συμμετέχει στην αναζήτηση, την έρευνα, τις συγκρίσεις, τις σχέσεις και τις αλληλεπιδράσεις στο χώρο και στο χρόνο.

Η οδός Περίων αποτελεί μία από τις κεντρικές αρτηρίες, που συνδέει τη Βέροια με την Εθνική οδό Αθηνών-Θεσσαλονίκης. Στην οδό Περίων καταλήγει και η οδός Θωμαΐδου, επί της οποίας βρίσκεται το Βυζαντινό Μουσείο της πόλης.

Ανηφορίζοντας την οδό Θωμαΐδου, διακρίνουμε στο βάθος τούς υδρόμυλους του Μάρκου, όπου πρόκειται να στεγασθεί τμήμα του Βυζαντινού Μουσείου. Δεξιά μας, κατά μήκος της οδού, υψώνονται επιβλητικά τα τείχη της πόλης, με κρεμασμένα, στην κυριολεξία, επάνω τους σπία της παραδοσιακής μας αρχιτεκτονικής. Αριστερά μας, εκτός των τειχών, υδρόμυλοι των αρχών του αιώνα, κατάλοιπα μια εποχής ιδιαίτερης οικονομικής άνθησης για τη Βέροια, καθώς η διάνοιξη της σιδηροδρομικής γραμμής προς τη δυτική Μακεδονία, το 1894, ευνόησε την επέκταση νηματοουργικών και υφαντουργικών επιχειρήσεων.

Βρισκόμαστε στο χώρο του Βυζαντινού Μουσείου (εικ. 1). Τα παλαιότερα τμήματα των τειχών της πόλης ανάγονται στους ελληνιστικούς

1. Ο μύλος του Μάρκου και ο περιβάλλον χώρος του. (Φωτ. Θ. Παραπόντης.)

χρόνους και οι μεταγενέστερες επεμβάσεις φθάνουν μέχρι τις μέρες μας. Οι παραδοσιακές κατοικίες επί των τειχών, το τζαμί του Μαχμούτ Τζελεμπί, κατοικία σήμερα, πάνω σε πύργο της οχύρωσης, και οι αλευρόμυλοι του Μάρκου, κτήριο των αρχών του αιώνα, ξετυλίγουν μπροστά μας θραύσματα από τη ζωή και την ιστορία μιας πόλης που ξεπερνά τα 2.000 χρόνια.

Αφήνουμε προσωρινά το μουσείο, στο οποίο θα αναφερθούμε αναλυτικά παρακάτω, για να ακολουθήσουμε μια διαδρομή, της οποίας το μουσείο αποτελεί αφηγηρία. Μπαίνουμε στην παλιά πόλη, στην προστατευόμενη περιοχή της Κυριώτισσας, Ισός φορτωμένος με μνημεία και μνήμες. Δρόμοι δαδάλωδες, αδιέξοδα, δρόμοι στους οποίους η ιστορία της πόλης, μέσα από τα κτήρια και τον πολεοδομικό ιστό, προβάλλεται έντονα, αλλά και δρόμοι στους οποίους οι αλόγιστες επεμβάσεις των τελευταίων δεκαετιών βάζουν τη δική τους σφραγίδα. Και ανάμεσα τους κτήρια της τελευταίας δεκαετίας. Μια αρχιτεκτονική που προσπαθεί να βρει την ταυτότητά της, μέσα σε ένα χώρο με έντονο ιστορικό και νοηματικό χαρακτήρα. Παραδοσιακές κατοικίες διαφόρων εποχών ενάλλασσονται με βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς ναούς. Η λαϊκή αρχιτεκτονική συνυπάρχει αρμονικά με την "επίσημη". Το απλό, το τυποποιημένο, με το ιδιαίτερο, το ξεχωριστό. Η καθημερινή ζωή, με όλες τις εκδηλώσεις της, αποτυπώνεται στο χώρο. Ο χρόνος αποτυπώνεται στο χώρο, καθώς επάλληλα στρώματα από την ιστορία της πόλης

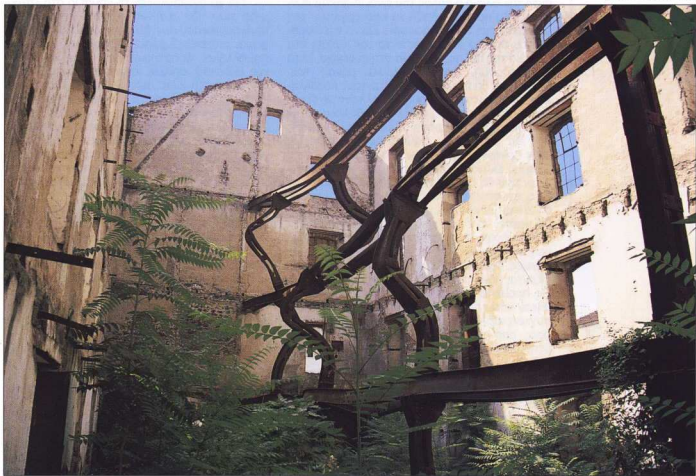
ξεδιπλώνονται στα μάτια του θεατή. Σημεία στάσης στη διαδρομή: το Λαογραφικό Μουσείο και τα τουρκικά ανδρικά και γυναικεία λουτρά, με προβλεπόμενη πολιτιστική χρήση.

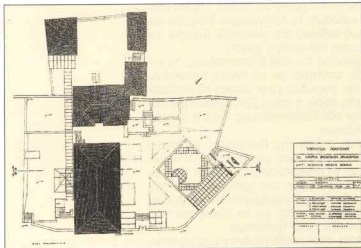
Διασχίζοντας την οδό Μητροπόλεως, το τοπίο αλλάζει απότομα, με τις ψηλές πολυκατοικίες, ενώ επί της οδού είναι έντονα τα κατάλοιπα ρωμαϊκής οδού, η οποία βρισκόταν στην ίδια θέση με την οδό Μητροπόλεως, αλλά 2 μ. περίπου χαμηλότερα.

Επόμενη στάση της διαδρομής η Παλαιά Μητρόπολη της Βέροιας, μνημείο του 11ου αιώνα, ένα από τα σημαντικότερα κτήρια της πόλης, με έντονα τα ίχνη του χρόνου επάνω της. Από εκεί η διαδρομή συνεχίζεται στην Εβραϊκή συνοικία (Μπαρμμπούτα), με τη Συναγωγή της, για να καταλήξει στον Τριπόταμο.

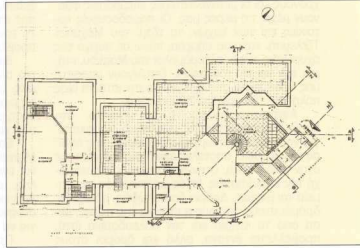
Πρόκειται στην ουσία για ένα χώρο μουσείο, με την ευρύτερη σημασία του όρου, που, για να ανταποκριθεί στο ρόλο του, θα πρέπει να αντιμετωπισθεί σαν πολιτισμική ενότητα, με στόχο την κατανόηση της ιστορίας και της ιστορικής συνέχειας, καθώς και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της περιοχής και των ανθρώπων της. Επομένως απαιτεί ειδικό σχεδιασμό, με ξεκαθαρισμένους στόχους και αρχές, όπου το συντηγμένο και τυποποιημένο έχει την ιδιαίτερη θέση του δίπλα στο ιδιαίτερο και ξεχωριστό. Όπου οι μαντρότοιχοι, οι αυλές, τα βοταλωτά έχουν τη δική τους θέση και τα κτήρια αντιμετωπίζονται όχι μόνο με κριτήρια αισθητικά, αλλά κυρίως σαν δοχεία ζωής και κοινωνικών αλλαγών. Όπου

2. Ο μίλος του Μάρκου
εσωτερικά,
μετά την πυρκαγιά.
(Φωτ. Θ. Παπαπόντης.)

Σχέδιο 1. Άνοψη του κτηριακού συγκροτήματος. (Σχεδιάση: Σ. Κακαγιάννη, Μ. Σασκαλίδου, φωτ.: Σ. Χαϊδεμένος.)

Σχέδιο 2. Κάτοψη α υπογείου. (Σχεδιάση: Σ. Κακαγιάννη, Μ. Σασκαλίδου, φωτ.: Σ. Χαϊδεμένος.)

η διατήρηση του πολεοδομικού ιστού και η αποκατάσταση των κοινωνικών και λειτουργικών δομών θα πρέπει να αποτελέσουν κεντρικό άξονα στο σχεδιασμό, και όπου η ιστορία του χώρου θα πρέπει να διαφυλαχθεί, διασωζοντας την αίσθηση και τα χαρακτηριστικά εκείνα που αποκαλύπτουν το χρονικό βάθος⁷. Έτσι μόνο ο κάτοικος και ο επισκέπτης μπορούν να συνειδητοποιήσουν τη διαδικασία της ιστορικής εξέλιξης της πόλης και την έκφρασή της στο χώρο.

Το Βυζαντινό Μουσείο είναι αναπόσπαστο τμήμα του συνόλου αυτού. Αποτελεί την εισαγωγή, θα λέγαμε, σ' αυτή τη διαδρομή, και με αυτή την έννοια ο ρόλος του είναι ιδιαίτερα συνθετός. Θα πρέπει ήδη λαοδί να προετοιμάσει τον επισκέπτη, με την πληροφορία και τα ερεθίσματα που θα του δώσει, ώστε να τον μνησεί στα μυστικά της πόλης, τα οποία στη συνέχεια, κατά τη διαδρομή, θα ανακαλύψει μόνος του. Επομένως, θα πρέπει να διαθέτει τους κατάλληλους εκθεσιακούς χώρους και άλλους με συναφείς δραστηριότητες, που θα συμβάλλουν στην πολλαπλή πληροφόρηση. Εκθεσιακούς χώρους που θα επιτρέπουν πολλαπλές προσεγγίσεις στην οργάνωση εκθέσεων, μια και ο ρόλος της μόνιμης έκθεσης αμφισβητείται σήμερα. Εκθέσεων που θα δίνουν στον επισκέπτη τη δυνατότητα όχι απλά να απολαμβάνει ή να εκτιμάει, αλλά και να κατανοεί τα εκθέματα. Επομένως, θα πρέπει να του δίνουν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες που θα τον βοηθήσουν να κατανοήσει, να αισθανθεί, να δώσει τις δικές του ερμηνείες. Τα εκθέματα δε θα πρέπει να αντιμετωπίζονται μόνο αισθητικά, αλλά και ως νοήματα. Ως προϊόντα ενός πολιτισμού που δημιουργήθηκαν κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, από συγκεκριμένους ανθρώπους, με διάφορες επιρροές από συγκεκριμένα γεγονότα. Πρόκειται στην ουσία για μια μετάγχιση μνήμης. Με την έκθεση των αντικειμένων αυτών θα πρέπει να γίνεται η δυνατότητα στον επισκέπτη να αφουγκραστεί, να νιώσει τα μνήματα αυτά. Και καθώς τα αντικείμενα δεν μπορούν να μιλήσουν από μόνο τους, το τι προσφέρουν εξαρτάται από το πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσονται. Το πλαίσιο αυτό θα δώσει ή όχι την απαραίτητη πληροφορία για πολλαπλές αναγνώσεις. Οι ερμηνείες που αναπόφευκτα θα προωθηθεί το

μουσείο δε θα πρέπει να παρουσιάζονται απλά ως τηλεσείδικα αποτελέσματα της έρευνας, αλλά θα πρέπει να είναι ανοιχτές στη συμμετοχή του επισκέπτη και στην αξιολόγηση της μεθοδολογίας και των πηγών⁸.

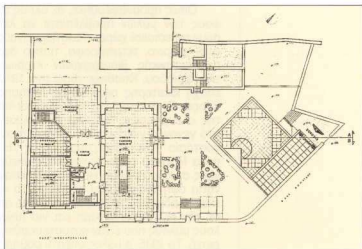
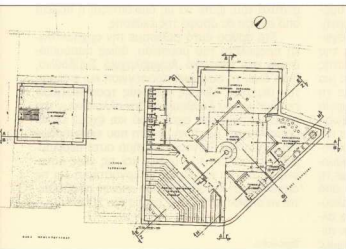
Η Βέρα διαθέτει αξιολογότερη συλλογή που περιλαμβάνει βυζαντινές και μεταβυζαντινές εικόνες, αποκολλημένα παλαιοχριστιανικά ψηφιδωτά δάπεδα και αποκολλημένες τοιχογραφίες, τέμπλα, γλυπτά και αντικείμενα αγγειοπλαστικής και μικροτεχνίας. Όλα αυτά συνθέτουν τη διαχρονική εικόνα της πόλης και του πολιτισμού της.

Για να ανταποκριθεί το μουσείο στα ζητούμενα που ήδη αναλύσαμε, στο κτηριολογικό πρόγραμμα που συντάξαμε προβλέπονται ευρύχωροι εκθεσιακοί χώροι, βιβλιοθήκη, χώροι για παράλληλες δραστηριότητες, όπως προσωρινές εκθέσεις, ομιλίες, σεμινάρια, εκπαιδευτικά προγράμματα κ.λπ., που θα συμβάλλουν στην κατανόηση και ερμηνεία του περιεχομένου του και συνεπώς στη γνώση της ιστορίας της πόλης. Προβλέπονται επίσης ευρύχωρες, κατάλληλες οργανωμένες αποθήκες, στις οποίες τα αντικείμενα θα πρέπει να είναι εύκολα προστά στον ερευνητή αλλά και στον έλεγχο της κατάστασής τους, καθώς και σωστά εξοπλισμένα εργαστήρια συντήρησης.

Οι απαιτήσεις του κτηριολογικού προγράμματος σε ωφέλιμους χώρους, έτσι ώστε το μουσείο να ανταποκρίνεται στο ρόλο που αναλυτικά περιγράφηκε πιο πάνω, ήταν μεγάλες και δεν καλυπτόταν από την ωφέλιμη επιφάνεια των μύλων, στους οποίους είχε αρχικά προγραμματισθεί να περιοριστεί το κτήριο. Τα νέα δεδομένα οδήγησαν στην πρόταση για κατασκευή νέων κτηριακών εγκαταστάσεων στο οικικόπεδο του μουσείου.

Στο σχεδιασμό, επομένως, του κτηρίου είχαμε να επιλύσουμε τα ακόλουθα ζητήματα, με βάση το θεωρητικό πλαίσιο που ορίσαμε:

1. Την αποκατάσταση και αλλαγή χρήσης του διατηρητέου κτηρίου των μύλων.
2. Την επιτύξη ένταξη νέων κατασκευών που θα αντιπροσωπεύουν την εποχή τους σε έναν ιστορικό χώρο, με σεβασμό στα χαρακτηριστικά του και σε αρμονία με το περιβάλλον.
3. Το σχεδιασμό κατάλληλων εκθεσιακών

χώρων, που θα επιτρέπουν πολλαπλές μουσειολογικές και μουσειογραφικές προσεγγίσεις.

4. Την άρτια λειτουργία όλου του κτηριακού συγκροτήματος.

Στόχος μας ήταν, η ίδια λογική που θα έπρεπε να διέπει την οργάνωση των εκθέσεων και των διατηρητέων περιοχών της πόλης, να επεκτείνεται και στη αρχιτεκτονική σύνθεση του ίδιου του μουσειακού χώρου.

Αναπόφευκτα, η κάθε επέμβαση σε μνημείο, τεχνούργημα ή ιστορικό χώρο εμπεριέχει στοιχεία της εποχής κατά την οποία γίνεται. Τα στοιχεία αυτά θα αποτελέσουν μαρτυρίες της δικής μας γενιάς για τις επόμενες. Και το ερώτημα που τίθεται είναι εάν θα θέλαμε η δική μας παρουσία στη ροή της ιστορίας να είναι αμνηστική και μεταμφιεσμένη, αντιγράφοντας στυλιστικά στοιχεία του παρελθόντος, ή δυναμική, με σεβασμό στο περιβάλλον και την ιστορία του, σε μία αρμονική συνύπαρξη με αυτό.

Σε ένα μουσείο αναγνωρίζει κανείς τρία συστατικά στοιχεία: την εικόνα, δηλαδή την εξωτερική όψη του, το περιέχον, δηλαδή το κέλυφος, και το περιεχόμενο, δηλαδή τα εκθέματα. Η ισορροπία ανάμεσα στον αρχιτεκτονικό χώρο και τα εκθέματα αντιστοιχεί στη σχέση ανάμεσα στο περιέχον και το περιεχόμενο. Αυτά τα τρία συστατικά αποτελούν αντανακλάσεις μιας φυσικής και αναγνωρίσιμης ιεραρχίας στην αντιληπτική ικανότητα του επισκέπτη. Αρχικά είναι η άμεση κλίμακα, της προσωπικής δηλαδή επαφής με τη συλλογή του μουσείου, έπειτα η εμπειρία του εσωτερικού χώρου, πολύ συχνά μέρος της εμπειρίας του επισκέπτη, και τελικά η δημόσια αρχιτεκτονική εικόνα του κτηρίου του μουσείου, η οποία αποτελεί κυρίαρχο στοιχείο και συχνά την αφετηρία της ειδικής πολεοδομικής σύνθεσης⁹.

Το Μουσείο της Βέροιας διαθέτει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά, ώστε να αποτελέσει σήμα, ένα σημείο αναφοράς στην πόλη. Προχωρώντας στο κέλυφος, τους μύλους δηλαδή και τις νέες κατασκευές, η αρχιτεκτονική μελέτη κινήθηκε με βάση τους εξής άξονες:

Οι νέες κατασκευές είναι υπόγειες, ώστε να μην κρύβουν με τον όγκο τους τα τμήματα των τειχών. Δηλώνονται όμως στο χώρο με την κεντρική είσοδο του μουσείου, η οποία είναι υπέρ-

γεια, τα δύο αίθρια και το εξωτερικό κλιμακοστάσιο των μύλων, που κατασκευάζεται για λόγους ασφαλείας. Οι υπέργειες νέες κατασκευές καταλαμβάνουν μικρή έκταση στο σύνολο του οικοπέδου. Κατά συνέπεια, δεν λειτουργούν ανταγωνιστικά με τα υφιστάμενα κτήρια και τείχη, κάνουν φανερή την επέκταση του μουσείου και πέρα από το κτήριο των μύλων και δηλώνουν την εποχή τους, με τη μορφή και τα υλικά κατασκευής τους, δηλαδή το γυαλί και το μέταλλο. Ειδικότερα η κεντρική είσοδος καλύπτεται με γυάλινο κελκίμινο επίπεδο, που ξεκινά πάνω από τη στάθμη του εδάφους και καταλήγει στο επίπεδο της οροφής των υπόγειων κατασκευών.

Στο σχέδιο 1 έχουμε την εικόνα του συνόλου. Η κύρια είσοδος του Μουσείου και η δευτερεύουσα για το προσωπικό, η οποία οδηγεί στις αποθήκες και τα εργαστήρια συντήρησης, τα δύο αίθρια, το ένα για τους χώρους του κοινού, μεγάλο και ανοιχτό, και το άλλο για τα εργαστήρια, στεγασμένο με γυάλινη τετράκλινη κατασκευή με μεταλλικό σκελετό, και το κτήριο των μύλων, όπου βρίσκονται οι εκθεσιακοί χώροι. Στα κτήρια επί των τειχών προβλέπεται να λειτουργήσουν γραφεία, βιβλιοθήκη, αναγνωστήριο, Εξωνέες, αναμνηστήριο και αποθήκες.

Από την κεντρική είσοδο (σχέδιο 2) οδηγούμαστε, με κλιμακοστάσιο και ράμπα, στους χώρους υποδοχής του κοινού (πληροφορίες, βεστάριο, πωλητήριο), και από εκεί στους εκθεσιακούς χώρους και στους χώρους προσωπικού. Στη μέση της διαδρομής προς το δεύτερο υπόγειο βρίσκεται ο χώρος για τα εκπαιδευτικά προγράμματα, και στο δεύτερο υπόγειο, αμφιθέατρο και αίθουσα για τη φιλοξενία άλλων εκθέσεων (σχέδιο 3).

Στο ισόγειο (σχέδιο 4), με βάση τη στάθμη εισόδου των μύλων, στα δυτικά τους, βρίσκονται τα εργαστήρια συντήρησης, των οποίων η οροφή, λόγω των έντονων υψομετρικών διαφορών του οικοπέδου και του δρόμου, προεξέχει από τη στάθμη της οδού κατά 80 εκ. περίπου και βρίσκεται χαμηλότερα από τη θεμελίωση των τειχών. Από τα παράθυρα του μύλου, στη στάθμη του ισόγειου, θα μπορεί ο επισκέπτης να βλέπει το αίθριο και το διάδρομο επικωνίας των εργαστηρίων μεταξύ τους.

Σχέδιο 3.
Κάτοψη β υπογείου.
(Σχεδίαση: Σ. Κασκαλίδου,
Μ. Σασκαλίδου,
φωτ.: Σ. Χαϊδεμένος.)

Σχέδιο 4.
Κάτοψη α ισόγειου.
(Σχεδίαση: Σ. Κασκαλίδου,
Μ. Σασκαλίδου,
φωτ.: Σ. Χαϊδεμένος.)

Όπως προαναφέρθηκε, σε όλους τους ορόφους των μύλων προβλέπεται να λειτουργήσουν εκθέσιακοί χώροι. Το κτήριο είναι ορθογώνιο, πέτρινο, τετράωρο, τυπικό δείγμα της αρχιτεκτονικής βιομηχανικών κτηρίων αυτής της περιόδου. Κτίστηκε γύρω στα 1910, σε μια εποχή ιδιαίτερης οικονομικής άνθησης για τη Βέροια. Στην εποχή της ίδρυσης και λειτουργίας της αλευροποιίας Μάρκου αποτέλεσε ξεχωριστό γεγονός για την πόλη, καθώς ήταν ένα εργοστάσιο "τελειοτάτου συστήματος". Η αλευροποιία Μάρκου τροφοδοτούσε με αλεύρι φούρνους σε όλο το νομό Ημαθίας. Σε επαφή με τη νότια όψη του κτηρίου περνούσε το νερό από παρακάδι του Τριποτάμιου, το οποίο αποτελούσε την κινητήρια δύναμη και για πολλούς άλλους μύλους που είχαν κατασκευασθεί στην περιοχή. Το 1935, ο μύλος υπέστη σοβαρές ζημιές από την υπερχειλίση (λόγω δυνατών βροχοπτώσεων) του Τριποτάμιου και των παραποτάμων του. Η αλευροποιία Μάρκου σταμάτησε να λειτουργεί τη δεκαετία του 1960. Το 1981 το κτήριο κάρκε. Έτσι, ό,τι απέμεινε από αυτό ήταν οι παραμετρικές τοιχοποιίες του και ο μεταλλικός σκελετός στο εσωτερικό του, εξαιρετικά παραμορφωμένος (εικ. 2). Τη δεκαετία του 1980 ο παραποτάμιος καταργήθηκε. Τα νερά του διοχετεύονται πλέον με υπογειούς αγωγούς και στη θέση του κατασκευάστηκε η οδός Θωμάιδου.

Με βάση τα ίχνη στις τοιχοποιίες και τον παραμορφωμένο μεταλλικό σκελετό, μπορεί κανείς να αναπαράσχει εύκολα τη μορφή και τον τρόπο κατασκευής του. Εντυπωσιακή είναι η ποιότητα των υλικών και της κατασκευής. Ο μεταλλικός σκελετός από χυτοσίδηρο, στο μέσο και κατά μήκος της μεγάλης διάστασης του κτηρίου, αποτελούνταν από δοκάρια και υποστυλώματα. Ιδιαίτερα ενδιαφέρον παρουσιάζαν οι μεταλλικές συνδέσεις και οι κατασκευαστικές λεπτομέρειες γενικότερα. Τα πατώματα του μύλου ήταν ξύλινα και εδράζονταν στις περιμετρικές τοιχοποιίες και στο μεταλλικό σκελετό. Ξύλινη ήταν και η στέγη, η οποία καταστράφηκε ολοκληρωτικά. Στην πρόταση αποκατάστασης του κτηρίου, δεδομένου ότι διατηρούνται από αυτό μόνο οι περιμετρικές τοιχοποιίες, είχαμε δύο επιλογές:

1. Να διατηρήσουμε μόνο το εξωτερικό περίβλημα και να δημιουργήσουμε εσωτερικά μια νέα κατασκευή.

2. Να αναπαράγουμε την αρχική κατασκευή, δεδομένου ότι είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα τόσο από κατασκευαστικής όσο και από μορφολογικής πλευράς, και ίσως η μοναδική στην περιοχή.

Επιλέξαμε τη δεύτερη λύση, διότι κρίναμε ότι, έστω και με την ανακατασκευή, θα μπορούσαμε να διασώσουμε κάτι από την τεχνολογία, τον τρόπο κατασκευής και την ατμόσφαιρα του εσωτερικού χώρου. Οι χώροι του μύλου ήταν αρχικά ενιαίοι, και σαν εκθέσιακοί χώροι διατηρούνται ενιαίοι. Με την επιλογή αυτή το όφελος είναι διπλό, διότι αφενός διατηρείται η δομή του κτηρίου και αφετέρου ο χώρος είναι εύκολα διαμορφώσιμος, προσφέροντας εναλλακτικές λύσεις στην οργάνωση εκθέσεων. Με βάση την ίδια λογική, το κεντρικό κλιμακοστάσιο τοποθετείται μέσα στον εκθέσιακο χώρο, ως κύριο συ-

στατικό του, ώστε να μη διακόπτεται η πορεία από όροφο σε όροφο της έκθεσης.

Στο άθροιο αυτό εκθέσαμε την αρχιτεκτονική προμελέτη του μουσείου, όπως παρουσιάστηκε στο Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο, διότι δίνει τη συνολική προσέγγιση και επίλυση του θέματος. Μικρή κλίμακα τροποποιήσεις εκ μέρους του Συμβουλίου δεν αλλοιώνουν την προβληματική στο σχεδιασμό και έχουν ενσωματωθεί στην οριστική μελέτη που εκπονήσαμε για τμήμα του Έργου. Το τμήμα αυτό περιλαμβάνει το κτήριο των μύλων και τις νέες κατασκευές δυτικά αυτών, με τα εξαρτήματα και τις αποθήκες, η κατασκευή των οποίων προβλέπεται να ολοκληρωθεί στις αρχές του 2000¹⁰.

Σημειώσεις

1. Το άθροιο αυτό παρουσιάστηκε στο Διεθνές Συνέδριο "Thessaloniki: a crossroads for people and ideas. Presenting and interpreting a city in the museum and beyond", ICOM-ICMAH, Hellenic Ministry of Culture, National Hellenic Committee ICOM, Thessaloniki, 16-21.9.1997.
2. Silverstone, R., "The medium is the museum: on objects and logics in times and spaces", στο *Towards the museum of the future*, σ. 161.
3. Κτηριολογικό πρόγραμμα: Κ. Θεολογίδου, σε συνεργασία με (†) Σ. Κίσιου. Αρχιτεκτονική μελέτη: Κ. Θεολογίδου, 11η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, υπό την επίβλεψη της Διεύθυνσης Μελετών Μουσείων του ΥΠΠΟ.
4. Anderson, St., "Memory in architecture", στο *Daidalos*, σ. 23.
5. Vergo, P., "The Rhetoric of display", στο *Towards the museum of the future*, σ. 150.
6. Vergo, P., *o.π.*, σ. 152.
7. Walsh, K., *The Representation of the Past*, σ. 84.
8. Alamy, J., Putnam, T., *The industrial heritage*, σ. 242.
9. Ritchie, I., "An Architect's view of recent developments in European museums", στο *Towards the museum of the future*, σ. 12.
10. Το Έργο χρηματοδοτήθηκε από τη Διεύθυνση Εκτελέσεως Έργων Μουσείων του ΥΠΠΟ, και προβλέπεται να ολοκληρωθεί στις αρχές του 2000. Αναδόχος Έταιρεία: ΑΡΧΙΤΕΧ Α.Ε.

The Byzantine Museum of Verolia: A Trip in Time and Space

Kleopatra Theologidou

The preliminary architectural study of the Byzantine Museum of Verolia, as it was submitted to the Central Archaeological Council of the Greek Ministry of Culture, is presented in this article.

The museum is going to be housed partly in a preservable building, the Markos' Mills, and partly in an edifice on the border of the protected area of Kyriotissa. When finished, it will be an area-museum, in the broader sense of the term, which, in order to serve the purpose for which it was made, should be conceived as a cultural unity. It will aim to the full understanding of history and historical continuity and to the thorough elucidation of the special characteristics of the region and its people. Therefore, it demands a particular planning, governed by clear targets and principles, where the common and trivial will be equally important as the exceptional and outstanding.

In planning the museum we had to meet the following demands:

1. The rehabilitation and change of use of the preservable building of the mills.
2. The harmonic incorporation of new edifices, representative of their period, in a specific historical site.
3. The creation of appropriate exhibition areas, that will accommodate multiple museological and museographical approaches.

Our desire and objective was to extend and apply the reasoning that should rule the organization of exhibitions and the preservation of the traditional sectors of the city to the architectural composition of the entire museum area. Thus, the Byzantine Museum of Verolia has been endowed with all the qualities and characteristics necessary as to become the logo of the city.

Βιβλιογραφία

1. Almey, J., Putnam, T., *The industrial heritage. Managing resources and uses*, Routledge, London, 1992.
2. Belcher, M., *Exhibitions in museums*, Leicester University Press, Leicester and London, 1991.
3. "Architektur, Kunst, Kultur", *Daidalos*, 58, Dezember 1995, Memoria.
4. Θεολογίδου, Κ., "Βυζαντινό Μουσείο Βέροιας", στο *Πολιτιστικό Δρώμενο*, Δ.Ε.Τ.Ο.Π.Κ.Α., τ. 6, Βέροια, 1994, σσ. 26-27.
5. Fowler, P., *The past in contemporary society. Then, now*, Routledge, London, 1992.
6. Glazer, J., with Zenetos, A., *Museums: A place to work Planning museum careers*, Routledge, London, 1996.
7. Hooper-Greenhill, E., *Museums and the shaping of knowledge*, Routledge, London, 1992.
8. Miles, R., Zavala, L. (ed.), *Towards the museum of the future*, Routledge, London, 1994.
9. Walsh, K., *The representation of the past*, Routledge, London, 1992.